

door grond verbonden

Polder Nijbroek

Toekomstbeeld voor de polder Nijbroek,
voor en door Nijbroekers

www.poldernijbroek.nl

Het verhaal van Nijbroek

Door grond verbonden

Nijbroek betekent letterlijk ‘nieuw drassig land’. Het is een door de mens gemaakt stuk land en wordt nog steeds door de inwoners ‘gemaakt’. Het is een afgebakend landschap dat een bevolking huisvest van grondbewerkers en gemeenschapsbouwers. Een grondgebied dat vruchtbaar is voor gewassen en gezamenlijke initiatieven. Het DNA van het landschap zit daarmee in het DNA van de gemeenschap.

Een handgemaakt landschap

De polder Nijbroek vormt een herkenbare eenheid. De dijken bieden een heldere afbakening. Door afzetting van rivierklei is de grond vruchtbaar. En ook de structuur van de polder zelf onderscheidt zich van het landschap buiten de dijken. Het betreft een 14e eeuwse cope-ontginning: uniek en van bijzondere erfgoedwaarde. Zo'n 300 jaar vóór de Beemster is hier een moeras ontgonnen zonder de hulp van watermolens; de sloten zijn met de hand uitgegraven. Bijzonder is dat er in de wederopbouwperiode nauwelijks ruilverkaveling heeft plaatsgevonden. De historische structuur is hierdoor herkenbaar aanwezig. Het gebied vertegenwoordigt bijzondere natuurwaarden en een agrarische schoonheid.

Vrije Lieden

Binnen de dijken kende de polder haar eigen waterstaat, maar ook qua bestuur, rechtspraak en kerk was zij zelfstandig. Dat is bijzonder. Rondom Nijbroek had de hertog van Gelre nog een flinke vinger in de pap. Je vond daar vooral schoutambten en er was jaarlijks een soort rondreizend gerechtshof. In Nijbroek bestuurde een richter (een combinatie van rechter en burgemeester) met schepenen (raadsleden) de polder. De schepenen werden uit de vrije bevolking gekozen. De zelfstandige mentaliteit is tot op de dag vandaag voelbaar. Zo vierden de Nijbroekers in 2018 het tweehonderdjarig jubileum van de gemeente Voorst door een 19e-eeuwse burgemeester het dorp weer onafhankelijk te laten verklaren.

Goed boeren

De combinatie van vruchtbare grond en gemeenschapszin sprak ook uit de Landbouwvereniging Nijbroek. Als agrarisch gebied had Nijbroek een regiofunctie: tot ver in de omstreken werd het hooi in Nijbroek gekocht. De Landbouwvereniging Nijbroek trad op als organisator van landbouwtentoonstellingen, initieerde cursussen en wedstrijden, innoveerde middels experimenten en zorgde voor de gezamenlijke aankoop van fokstieren. In 1905 werd bovendien een boerenleenbank opgericht. Door deze gezamenlijke inspanningen had de gemeenschap in de polder het goed.

Veranderende tijden vroegen steeds om andere zwaartepunten in het boerenbedrijf; welvaart was in die zin geen vanzelfsprekendheid. De rode draad daarin is wel, dat dit grondgebonden bedrijvigheid bleef. De welvaart van de gemeenschap was verbonden met de vruchtbaarheid van de grond. Door de aanleg van klaverweiden voegden boeren meer stikstof aan de grond toe en groeit er meer voer voor vee. Varkens en kippen kwamen erbij en voor eigen gebruik was er een boomgaard.

Na de Tweede Wereldoorlog veranderde de landbouw. Met de hongervinter in het achterhoofd stimuleert minister Sicco Mansholt (1908-1995) boeren om zich te specialiseren en het gemengde bedrijf vaarwel te zeggen. In Nijbroek richtten de boeren zich op het melkvee. In de jaren 1960 en '70 komt daar een rooipremie van overheid bij, die stimuleert om bomen en bosjes te verwijderen ten bate van landbouwgrond. De efficiëntie won het van de biodiversiteit.

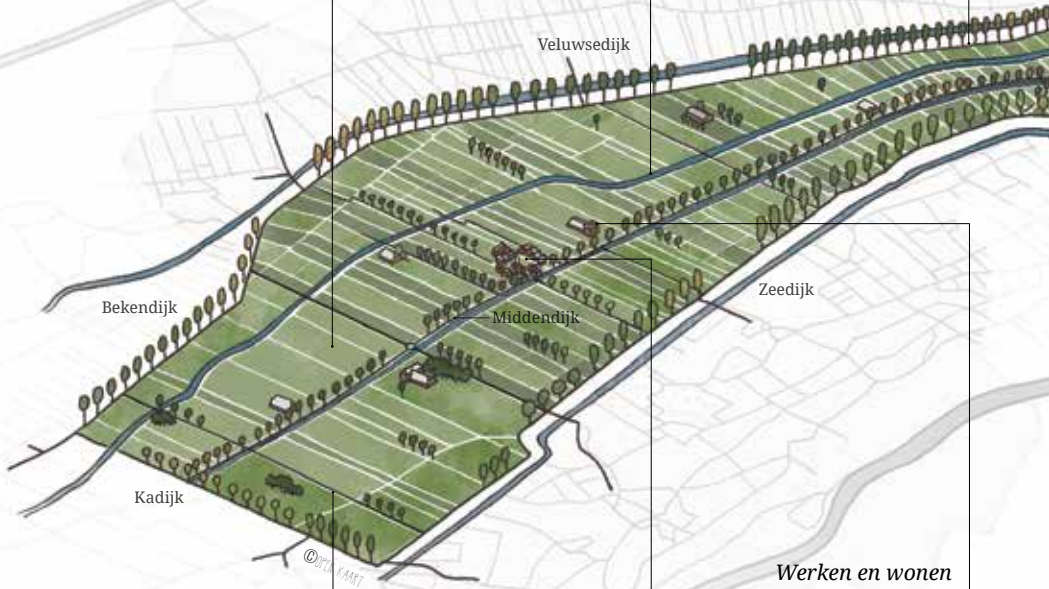
Nut en lust

Deze focus op monofunctionele efficiëntie lijkt een recente uitzondering in de lange geschiedenis van Nijbroek, waarin het combineren van het agrarisch bedrijf -nut- met natuurbeheer en gemeenschapszin -lust- één verhaal vormen. Het combineren van werk en wonen, van nut en lust, van landschap en gemeenschap ligt in het DNA verankerd.

*De IJssel heeft vroeger **hoge en lagere delen in de ondergrond** nagelaten. Het noorden is lager en daarom natter dan het zuidelijk deel van de polder.*

*De **weteringen** zijn de hoofdwatergangen van Nijbroek. De Middendijk is de ontginningsas waaruit men percelen is gaan maken door sloten te graven.*

*De **dijken** rondom Nijbroek waren bedoeld om het water van buiten te weren en het waterpeil te beheersen. Ze vormen de randen van de polder.*

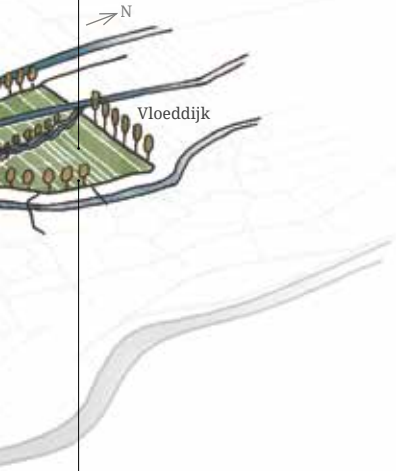

*De **wegen en paden** van Nijbroek zijn ondergeschikt aan het patroon van het landschap. Ze volgen de dijken van zuid naar noord en de kavelgrenzen van oost naar west.*

*Het **dorp** is bij de ontginning rondom de kerk gepland en bestond altijd al uit bebouwing én akkers. Het is het centrum van de polder.*

*Werken en wonen komen samen op **de erven**, die onregelmatig verspreid door de polder staan en vaak op hogere gronden gebouwd zijn. De IJsselboerderijen uit de late 19de eeuw weerspiegelen de vroegere welvaart van de polder.*

De lange kavels van 30, 60 of 90m breed geven de polder een strak ritme, waar de weteringen meanderend tussendoor lopen, verschillen in ondergrond volgend.

Nijbroek kent een grote variatie in bomen, in het verleden voor nut en genoeg gepland. Voorbeelden zijn de els, wilg, meidoorn, populier, de eik en ook fruit- en notenbomen. De bomenrijen langs watergangen en wegen en de bomen op erven bepalen het beeld van de polder.

Bijzonder gebied tussen de dijken

Polder Nijbroek heeft een rijke historie die leesbaar is in het landschap en voelbaar in de gemeenschap. Elementen uit het verleden zijn nog goed waar te nemen. Nijbroekers hebben het land ontgonnen, monumentale boerderijen gebouwd en statige bomenlanen geplant. De combinatie van nut en lust maakt Nijbroek ook vandaag de dag nog een prettige plek om zowel te wonen, te werken als te verblijven.

Hoe ziet Nijbroek er in de toekomst uit?

Toch is de polder de laatste decennia ook veranderd, onder andere door ontwikkelingen in de agrarische sector en in de samenstelling van de Nijbroekse bevolking. Daarnaast zijn er invloeden van buiten de polder; actuele opgaven rondom klimaat, energie, wonen en werken roepen de vraag op hoe de polder er in de toekomst uit zal zien.

Een toekomstbeeld voor Nijbroek

Om deze vraag te beantwoorden is samen met Nijbroekers in verschillende bijeenkomsten nagedacht over hoe deze toekomst eruit komt te zien. Daarmee is een integraal toekomstbeeld geschetst rondom de thema's economie, landschap, ecologie, wonen en recreatie. Doel van het toekomstbeeld is om de waarde van het landschap en de gemeenschap te versterken, ook voor de langere termijn.

Een toekomstbeeld

Voor en door Nijbroekers

In Nijbroek zijn landschap en gemeenschap met elkaar verweven. Dit toekomstbeeld sluit aan bij deze identiteit en speelt tegelijkertijd in op toekomstige opgaven. De veerkracht van de gemeenschap en de beleefbaarheid van het landschap vragen daarbij om nieuwe vormen van landschapsbeheer, agrarisch ondernemerschap, wonen en zelforganisatie.

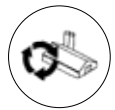
1 Grondgebonden werken

Boeren hebben het landschap door de eeuwen heen gevormd en beheerd. Hun gebruik van het landschap draagt bij aan het voortbestaan ervan; **behoud door gebruik**. Het Nijbroekse polderlandschap met haar kavels van zestig meter vraagt om boerenbedrijven die goed uit de voeten kunnen met deze maten.

Ruimte voor duurzame, innovatieve boerenbedrijven

Schaalvergroting en intensivering die leidt tot verschraving van het landschap passen daar niet bij. Dat vraagt om maatwerk voor een passend verdienmodel. En daar zijn aanleidingen genoeg voor. Het systeem van voedselproductie in Nederland verandert. De door minister Carola Schouten bepleite **kringlooplandbouw** is niet alleen **duurzaam**, maar geeft ook iets terug aan haar omgeving. **Grondgebonden** agrarische ondernemingen passen in deze visie. Polder Nijbroek kan daarmee een voorbeeld worden voor innovatie in de landbouwsector, met een menselijke schaal.

Opvolging makkelijker maken

Die menselijke schaal sluit ook aan bij de traditie dat boeren en grondeigenaren **in de polder werken én wonen**. Voor de huidige generatie agrarische ondernemers is **opvolging** binnen de familie niet altijd vanzelfsprekend. Tegelijkertijd zijn er jongeren die graag een boerenbedrijf starten, maar niet het kapitaal hebben om een groot bedrijf over te kopen. Constructies die opvolging buiten de familie mogelijk maken, zijn belangrijk voor Nijbroek.

Denk bijvoorbeeld aan het opdelen van één boerderij in meerdere bedrijven en wooneenheden.

De energietransitie in Nijbroek

De keuze voor agrarisch gebruik van de grond impliceert terughoudendheid met betrekking tot ander gebruik. Grote investeerders zoeken plekken om grootschalige zonnevelden aan te leggen. Dit is niet wenselijk. Kleinschalige zonnevelden op niet al te prominente plekken, passend binnen de kavelstructuur van het landschap en omringd door beplanting kunnen als mogelijkheid worden onderzocht. Daarbij moet dit niet leiden tot een definitieve wijziging van het bestemmingsplan en komt de opbrengst bij voorkeur ten goede aan de gemeenschap. **Duurzame energie** in polder Nijbroek wordt opgewekt **door het dakoppervlak van schuren te benutten voor zonne-energie** en **uit reststromen** van boerenbedrijven, bijvoorbeeld middels biovergisters.

2 Een rijk landschap

Naast behoud door gebruik, mag het landschappelijke DNA van de polder sterker zichtbaar worden. Daarmee blijven **kwaliteiten** ook in de toekomst herkenbaar én **beleefbaar** voor zowel Nijbroekers als bezoekers van de polder. Hierbij hoort ook het toegankelijk maken van **het verhaal van de polder**, met minimale impact op het landschap, bijvoorbeeld via een app.

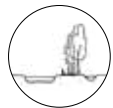

Het versterken van de kenmerkende elementen van het landschap biedt tegelijkertijd kansen voor het **verrijken van de biodiversiteit** van het gebied. Bomenrijen, hagen, stroken bloemen en kruiden dragen elk op hun manier bij aan flora en fauna. Bestaande karakteristieken kunnen daarbij versterkt worden. Sommige gebieden zijn bijvoorbeeld van nature drassiger; ander waterbeheer kan het daar aantrekkelijker maken voor weidevogels.

Zichtbare omdijking en waterstructuur

Het water vertelt het verhaal van de polder Nijbroek. Interessant daarin is het **contrast tussen de meanderende weteringen en de rechte sloten** van de kavelstructuur. Door klimaatveranderingen ligt er een wateropgave die aanleiding geeft tot **natuurvriendelijke oevers**; langs weteringen kunnen deze het contrast tussen meanderende wetering en strakke kavels versterken.

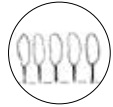

De waterhuishouding gaat gepaard met een rijke **schakering aan stuwen, bruggen en doorzichten**. Bruggen accentueren het water en entrees. Ze verdienen om die reden de voorkeur boven duikers. Nieuwe bruggen bij de Wellerweg (richting Terwolde) en bij de Vloeddijk (naar het noorden) kunnen voor **nieuwe recreatieve verbindingen** zorgen. Het wegdeel bij de Zeedijk dat tijdens de ruilverkaveling is verdwenen, kan weer in ere worden hersteld.

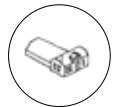
Herkenbaar kavelpatroon

De schaalvergroting en ruilverkaveling zijn grotendeels aan Nijbroek voorbij gegaan. De diverse **opgaande beplanting op de kavelgrenzen** maakt deze structureren leesbaar en draagt bij aan waterhuishouding en ecologie. Het is daarom van belang deze beplanting in haar variatie in stand te houden en waar nodig te versterken. Heel concreet versterkt het terugbrengen van bomenrijen en struiken langs kavelgrenzen ten zuiden van de Vaassenseweg het landschap en de aangelegde ecologische structuur. Het **plantrecht** dat inmiddels grotendeels op de gemeente is overgegaan zou in een nieuwe vorm opnieuw toegepast kunnen worden om zo de variatie te herstellen.

Dorp en erven

Het dorp en de erven zijn de plekken waar nut en lust, het wonen en werken en de gemeenschapszin van de polder samenkomen. De erven kennen van oudsher een karakteristieke inrichting met variërend nut en betekenis. Ook bij grotere boerderijen met stallencomplexen is het van belang een **passende erfinrichting** te stimuleren. Daarnaast kunnen erven plek bieden aan recreatieve initiatieven.

3 Een veerkrachtige gemeenschap

De polder Nijbroek kan als landelijk gebied tussen Apeldoorn en Deventer een woonmilieu bieden dat in beide steden ontbreekt. De rust, landschappelijke kwaliteiten en sterke gemeenschap maken het gebied tot een **prettige woonplek**, ook voor wie zijn inkomsten elders verdient. Daar staat tegenover dat het dorp in relatie tot de steden **weinig voorzieningen** kent. Het delen van verhalen is van belang om het gebied op de kaart te zetten en de populatie te blijven verjongen.

Omkijken naar elkaar

Eén van de kwaliteiten van het gebied is de sterke **gemeenschapszin**. Dat maakt dat er in Nijbroek meer mogelijk is dan het inwoneraantal en het voorzieningenniveau doen vermoeden. Deze sociale kwaliteit zou nog beter in kaart gebracht kunnen worden om bijvoorbeeld te verkennen hoe informele zorg nog beter gefaciliteerd kan worden. Denk bijvoorbeeld aan generatiewonen, door de bouw van mantelzorgwoningen op bestaande erven of woningen te splitsen in kleinere woningen.

Organische groei naar behoefte

Een voor de hand liggende doelgroep die de waarde van de gemeenschap inziet is de groep van blijvers, doorstarters en herontdekkers: bewoners die in Nijbroek willen blijven of er willen terugkeren. Om op de specifieke wensen van deze groepen in te kunnen gaan, is het noodzakelijk snel te kunnen schakelen en **maatwerk** te leveren. Dit leent zich voor experiment met **kleinschalige, alternatieve woonvormen**, die nu nog niet in Nijbroek te vinden zijn. Denk hierbij ook aan vormen van groepswonen in bestaande panden of het gezamenlijk ontwikkelen van woningen op braakliggende kavels.

4 Eigen regie

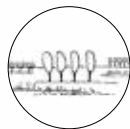
Het polderlandschap vormde vanaf het begin een zelfstandig systeem met eigen waterhuishouding en zelfstandig bestuur. Nijbroekers waren ‘vrije lieden’ en zo voelen ze zich nog steeds. Waar mogelijk dienen ontwikkelingen daarom **voor en door Nijbroekers gestuurd** te worden. Inwoners moeten de mogelijkheid krijgen regie te voeren, zodat zaken waar mogelijk binnen de eigen invloedssfeer blijven. Dit kan door het ondersteunen van initiatieven en het versterken van zelforganisatie.

Een belangrijke voorwaarde hiervoor is het waarborgen van **continuïteit**. Hierbij is het voorkomen van te veel druk op vrijwilligers van belang. Zorg daarom voor een financieel duurzame organisatie bestaande uit kleine zelfstandige teams. Een voorbeeld daarvan is een gebiedscoöperatie, met bijvoorbeeld een energiecoöperatie en een landschapsfonds waarin beheer van het landschap is gedeeld.

Verrijken van de biodiversiteit met plas-drasgebied en bloemenstroken

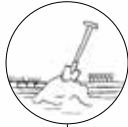

Herkenbaar kavelpatroon door bomen op kavelgrenzen

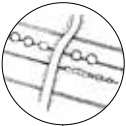

Bruggen accentueren weteringen, sloten en entrees van erven

*Behoud van
de polder door
grondgebonden
agrarisch gebruik*

*Versterken van **contrast**
meanderende
weteringen en strakke
kavels met natuurlijke
oevers*

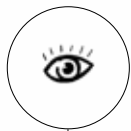
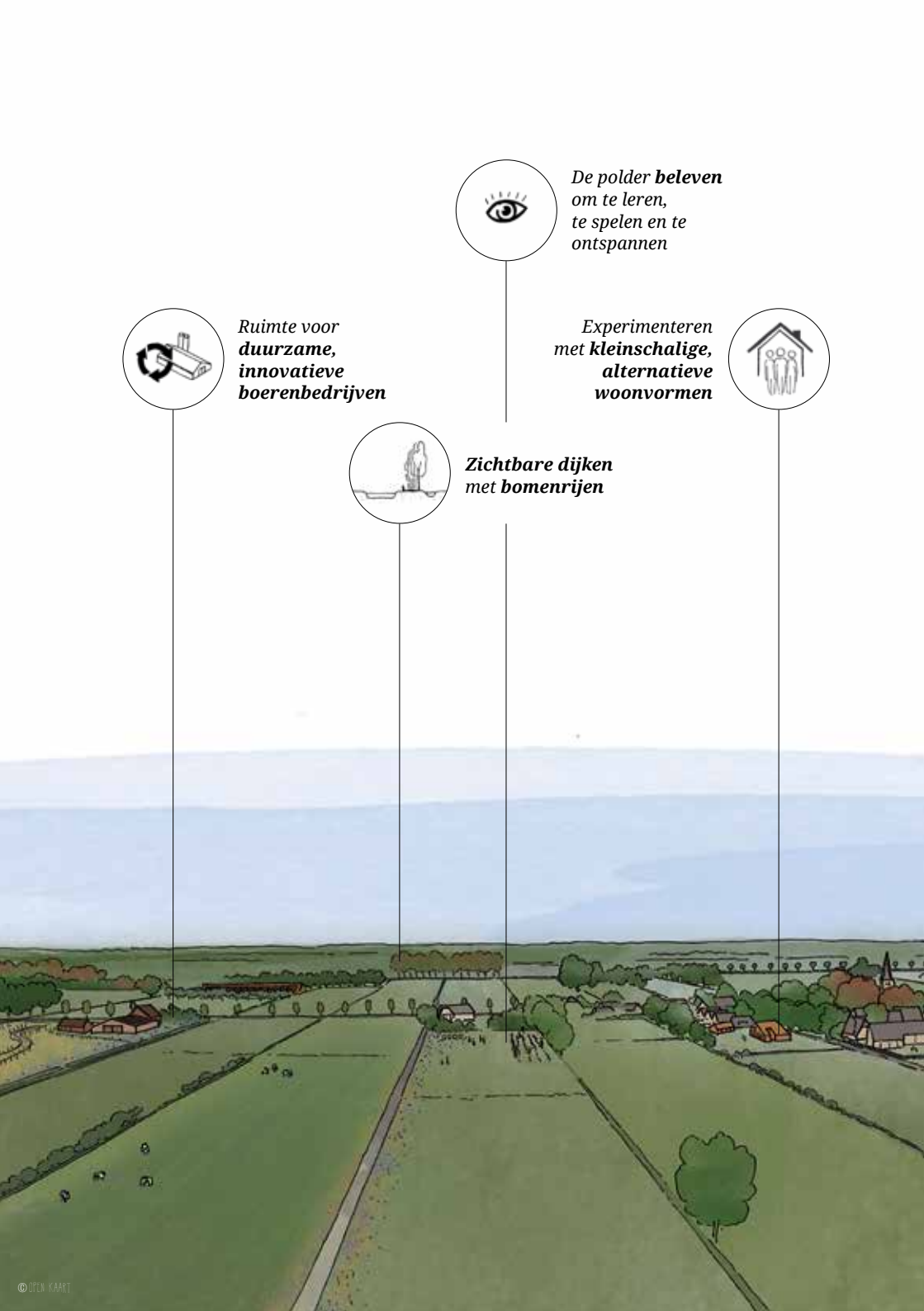

*Nijbroekse
energie door
panelen op **daken**
van **schuren***

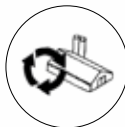

*Ook nieuwe
generaties boeren
werken én wonen
in de polder*

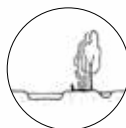
*De polder **beleven**
om te leren,
te spelen en te
ontspannen*

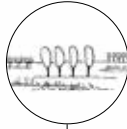
*Ruimte voor
**duurzame,
innovatieve
boerenbedrijven***

*Experimenteren
met **kleinschalige,
alternatieve
woonvormen***

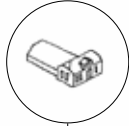

***Zichtbare dijken
met bomenrijen***

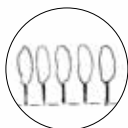
*Herkenbaar
kavelpatroon door
**beplanting op
kavelgrenzen***

***Passende inrichting
van (monumentale)
erven, met bijvoorbeeld
een boomgaard***

*Nieuwe **recreatieve
verbindingen** van
en naar de polder*

*Variatie in
boomsoorten
versterken langs
wegen en kavels*

*Beperkte voorzieningen,
maar sterke
gemeenschapszin;
ondersteuning van
informele zorg voor elkaar*

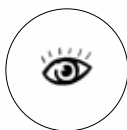

Eigen regie door structuren als een gebiedscoöperatie, voor en door Nijbroekers

Dorp(shuis) als spil, voor Nijbroekers en bezoekers van de polder

Het verhaal van de polder toegankelijk maken voor Nijbroekers en bezoekers

Aan de slag met de polder Nijbroek!

Dit toekomstbeeld vormt het startschot om aan de slag te gaan. Het is een openingsbod om krachten te bundelen en dat wat de polder bijzonder maakt te versterken. Het project Polder Nijbroek krijgt een vervolg in de vorm van verschillende initiatieven.

Kijk op www.poldernijbroek.nl voor meer informatie over de initiatieven en doe met ons mee!

Over Project Polder Nijbroek

*De polder Nijbroek is het gebied tussen de Vloeddijk, Veluwsedijk, Bekendijk, Kadijk en Zeedijk. Het is een eeuwenoud landschap, een unieke en cultuurhistorisch waardevolle plek. Tegelijkertijd is het een gebied in beweging, dat vraagt om aandacht voor thema's als duurzaamheid, energie, water, recreatie, leefbaarheid en economie. **Plaatselijk Belang Nijbroek** en de **gemeente Voorst** hebben daarom, met medewerking van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, de handen ineen geslagen om met Nijbroekers een toekomstbeeld te schetsen voor de polder Nijbroek.*

*Het project is uitgevoerd door ontwerpbureau **Open Kaart** (www.deopenkaart.nl), in samenwerking met Marinke Steenhuis (SteenhuisMeurs), Catherine Visser (DaF-architecten), Paul de Graaf (Paul de Graaf Ontwerp & Onderzoek) en Jan Willem van der Schans (Universiteit Wageningen). In verschillende bijeenkomsten is met mensen van binnen en buiten de polder gesproken over de toekomst van de polder. Deze visie is het resultaat hiervan. Benieuwd naar het project? Kijk op www.poldernijbroek.nl*

*Gemeente Voorst, Wouter IJsseldijk | w.ijseldijk@voorst.nl
Plaatselijk Belang Nijbroek, Esther Kranendonk | info@pbnijbroek.nl
Open Kaart, Hanneke Stenfert | hanneke@deopenkaart.nl
November 2018*